

Originalni naučni rad

Primljen 29.05.2017.

Odobren 05.09.2017.

IMOVINA VANBRAČNIH PARTNERA

Predmet istraživanja u ovom radu je imovina i imovinskopravni odnosi koji nastaju između vanbračnih partnera tokom vanbračne zajednice života. Naše pravo poznaje dva imovinska režima vanbračnih partnera, shodno imovinskim odnosima supružnika: zakonski režim posebne i zajedničke imovine i ugovorni imovinski režim. Prilikom analize ovih imovinskih režima, u ovom radu se primenom naučnih metoda analiziraju sledeće teme: pojam, nastanak, način upravljanja i raspolaganja zajedničkom imovinom i ugovorni imovinski režim vanbračnih partnera. Cilj istraživanja ovog rada odnosi se na pravni aspekt imovinskih odnosa vanbračnih partnera. S obzirom na tu činjenicu, metod koji je primenjen za takvo istraživanje je pravni metod, koji je korišćen u analizi sadržaja zakonskih normi koje regulišu ovu pravnu materiju. Ispitujući pozitivno pravo koje reguliše pomenutu imovinu (de lege lata), bavili smo se i budućim pravom u vezi imovine vanbračnih partnera (de lege ferenda). Pored pozitivno pravnih normi izložili smo i shvatanja pravne nauke koja se odnose na imovinu vanbračnih partnera. Istražujući ovu temu otkrili smo da pozitivno pravo reguliše samo osnovne odredbe koje se tiču ove imovine, što pred sudsku praksu i pravnu teoriju postavlja brojna pitanja u vezi primene zakonskih odredbi o imovini vanbračnih partnera u svakodnevnom životu.

Ključne reči: *pojam, nastanak, način upravljanja i raspolaganja zajedničkom imovinom i ugovorni imovinski režim vanbračnih partnera.*

* Pravni fakultet Univerziteta u Prištini, sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici; dusan.novakovic@pr.ac.rs

1. Uvod

Pravni odnosi vanbračnih partnera regulisani su u Republici Srbiji Porodičnim zakonom. Navedeni zakon predviđa da: “vanbračni partneri imaju prava i dužnosti supružnika pod uslovima određenim ovim zakonom”.¹

Što se tiče njihovih imovinskih odnosa Porodični zakon je odredio da se “na imovinske odnose vanbračnih partnera shodno primenjuju odredbe ovog zakona o imovinskim odnosima supružnika”.² Da bi se mogao primeniti isti imovinsko-pravni režim na odnose vanbračnih partnera kao i na imovinske odnose supružnika, vanbračna zajednica mora ispuniti određene zakonske uslove u pogledu postojanja “trajnije zajednice života žene i muškarca između kojih nema bračnih smetnji (vanbračni partneri)”.³ Ako su ispunjeni pomenuti uslovi, vanbračna zajednica postaje pravno priznata i imovinski odnosi vanbračnih partnera u vanbračnoj zajednici uživaju porodičnopravnu zaštitu - proizvode imovinsko-pravna dejstva u smislu Porodičnog zakona.

Ustav Srbije sadrži načelo o uređenju vanbračne zajednice, u delu koji se odnosi na ljudska prava i slobode, kojim se predviđa da se “vanbračna zajednica izjednačava sa brakom, u skladu sa zakonom.”⁴

Pomenuti zakon izričito predviđa da se na imovinske odnose supružnika i vanbračnih partnera, “koji nisu uređeni tim zakonom primenjuju odredbe zakona kojim se uređuju svojinskopравни odnosi i zakona kojim se uređuju obligacioni odnosi”.⁵ Najopštiji propisi koji regulišu navedenu materiju su Zakon o osnovama svojinskopравnih odnosa i Zakon o obligacionim odnosima.⁶

U praksi mogu nastati i vanbračne zajednice koje ne uživaju porodičnopravnu zaštitu (ne proizvode imovinskopравna dejstva u smislu Porodičnog zakona) i na njihove imovinske odnose ne mogu se primeniti odredbe koje važe za imovinske odnose supružnika. To je slučaj kada dva lica žive i ponašaju se kao supružnici, ali ne mogu da se venčaju usled postojanja bračnih smetnji. Sporovi vezani za ove zajednice koji proizilaze iz imovinskih odnosa, rešavaju se prema pravilima imovin-

¹ Porodični zakon Republike Srbije (u daljem tekstu: PZ), čl. 4/2, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 18/2005,72/2011,6/2015.

² PZ. čl.191/2. Imovinski odnosi vanbračnih partnera. Videti: čl.168-190. Imovinski odnosi supružnika.

³ PZ. čl. 4/ 1. (vanbračna zajednica života), PZ. čl.3/1.čl. 16. čl. 32. (bračna zajednica života).

⁴ Ustav Republike Srbije, čl. 62/ 5. *Službeni glasnik*, 98/2006.

⁵ PZ. čl.196.

⁶ Zakon o osnovama svojinskopравnih odnosa (u daljem tekstu: ZOSPO), *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 6/80, 36/90, *Službeni list Savezne Republike Jugoslavije*, 29/96, *Službeni glasnik Republike Srbije*,115/2005 – dr zakon. Zakon o obligacionim odnosima (u daljem tekstu: ZOO), *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 29/78, 39/85, 45/89- odluka USJ. 57/89.*Službeni list Savezne Republike Jugoslavije*, 31/93, *Službeni list Srbije i Crne Gore*, 1/2003 - Ustavna povelja

skog prava.⁷ Smatramo da se kod ovih zajednica može primeniti i Uputstvo Saveznog vrhovnog suda Su. 42/54, od 4. III 1954. godine,⁸ po kome vanbračni partner ima pravo zaštite svojinskih i drugih stvarnih prava i određenih obligacionih prava (pravo na naknadu vrednosti svog uдела u zajednički stečenim stvarima, pravo na naknadu za uloženi rad u vanbračnoj zajednici i sl) kao svaki drugi građanin.

Porodični zakon,⁹ kao što je navedeno, shodno imovinskim odnosima supružnika, reguliše zakonski imovinski režim vanbračnih partnera, kada su imovinski odnosi regulisani zakonom i ugovorni, kada sami vanbračni partneri svojim sporazumom mogu uređivati imovinske odnose. U odsustvu ugovora o regulisanju imovinskih odnosa, primenjuje se zakonski imovinski režim sa pravilima o posebnoj i zajedničkoj imovini.

Posebnu imovinu vanbračnih partnera Porodični zakon ne pominje, za razliku od imovine supružnika, gde zakonodavac definiše posebnu imovinu supružnika.

Posebna imovina je ona "koju je supružnik stekao pre sklapanja braka i imovina koju je supružnik stekao u toku trajanja braka deobom zajedničke imovine, odnosno nasleđem, poklonom ili drugim pravnim poslom kojim se pribavljaju isključivo prava".¹⁰

Primenom zakonske analogije, možemo odrediti pojam posebne imovine vanbračnog partnera, tako što bi posebnu imovinu činila imovina koja je stečena na gore pomenuti način, stim što bi naziv supružnik, zamenili nazivom vanbračni partner, a naziv brak zamenili nazivom vanbračna zajednica.

Kod posebne imovine reč je o sticanju imovinskih prava pravnim poslom bez protivčinidbe.¹¹

Posebna imovina ne izaziva veće interesovanje pravne teorije i sudske prakse kao zajednička imovina, pa ćemo pažnju u ovom radu uglavnom posvetiti zajedničkoj imovini.

Zajednička imovina je zakonska kategorija, jer nastaje, traje i prestaje pod uslovima koje zakon predviđa. U našem pravu postoje dve kategorije zajedničke imovine: jednu čine stvari i prava stečena radom u zajednici (vanbračnoj, bračnoj porodičnoj),¹² a drugu zaostavština do pravosnažnosti rešenja o nasleđivanju.¹³

⁷ Draškić Marija (2005): *Porodično pravo i prava deteta*, Beograd, 416.

Kovaček Stanić Gordana (2014): *Porodično pravo partnersko, dečje i starateljsko*, Novi Sad, 188.

⁸ *Pravni život* 12/1954.

⁹ Videti: PZ. Imovinski odnosi vanbračnih partnera. čl.191/2.

¹⁰ PZ. čl. 168. u vezi sa čl.191/2. Pravni posao kojim se stiče isključivo pravo je npr. poklon posluga, zajam bez kamate i sl. U pitanju je sticanje imovine dobročinnim pravnim poslom, a ne radom.

¹¹ Gams Andrija, Đurović Ljiljana (1985): *Bračno i porodično imovinsko pravo*, Beograd, 76

¹² Videti: PZ. Zajednička imovina vanbračnih partnera, čl.191/1. Zajednička imovina supružnika, čl.171-185. Zajednička imovina članova porodične zajednice, čl. 195/1.

¹³ Videti: Zakon o nasleđivanju, čl.229-230. *Službeni glasnik Republike Srbije*, 46/95, 101/2003 - odluka USRS. 6/2015

Terminom “zajednička imovina“ u imovinskoj regulativi vanbračnih partnera naglašava se njihovo imovinsko zajedništvo, koje se ispoljava kroz neodređenost (neopredeljenost) njihovih udela u zajedničkoj imovini (stvarnim i tražbenim pravima koja sačinjavaju zajedničku imovinu) sve do momenta deobe, kada titulari zajedničke imovine ostvaruju pravo na svoje udele.

Imovinsko zajedništvo (neopredeljenost udela) podrazumeva da se pravo vanbračnih partnera kao zajedničara prostire podjednako na sve ono što je stečeno radom u toku trajanja njihovog zajedničkog života. Vanbračni partneri do deobe ne znaju koliki su im udeli, s obzirom da su njihovi udeli samo određivi ali nisu unapred određeni. To je razlog što pravo na zajedničku imovinu podleže posebnom pravnom režimu koji važi do njene deobe, čemu će biti posvećena pažnja u redovima koji slede.

2. Pojam imovine vanbračnih partnera

Pre određivanja pojma imovine vanbračnih partnera, ukratko ćemo izneti shvatanje o opštem pojmu imovine.

Pojam imovine se, prema opšteprihvaćenom teorijskom stanovištu, određuje kao skup svih subjektivnih imovinskih prava koja pripadaju jednom licu (fizičkom ili pravnom).¹⁴ Obaveze ne ulaze u imovinu i nisu njen sastavni deo

Pojam imovine obuhvata apsolutna i relativna prava. Predmet imovinskih prava čine stvarna prava (svojina, službenost, hipoteka i dr.), obligaciona prava (koja glase na stvar ili novac), intelektualna imovinska prava (autorska prava i prava industrijske svojine) i prava ličnosti koja su imovinskog karaktera i mogu se novčano izraziti.

Što se tiče zajedničke imovine vanbračnih partnera, njihovu imovinu čine pomenuta prava koja vanbračni partneri imaju međusobno, kao i prava koja imaju prema trećim licima, koja su vezana za njihov rad i zajednicu života.

Porodičnim zakonom je određen pojam zajedničke imovine vanbračnih partnera, tako što se navodi: “Imovina koju su vanbračni partneri stekli radom u toku trajanja zajednice života u vanbračnoj zajednici predstavlja njihovu zajedničku imovinu”.¹⁵ Iz zakonske definicije proizilazi da je pojam zajedničke imovine konstituisan od dva elementa: rada i postojanja vanbračne zajednice života.

Rad kao konstitutivni elemenat pojma zajedničke imovine može biti zajednički ili samostalan, neposredan ili posredan. Zajednički rad postoji kada oba vanbračna partnera zajedno obavljaju iste ili međusobno povezane delatnosti. To će najčešće biti rad u privrednim društvima (društva lica i društva kapitala) rad

¹⁴ O imovini opširnije videti: Gams Andrija, Đurović Ljiljana, 47-50.

Stojanović Dragoljub, Oliver Antić (2004): *Uvod u građansko pravo*, Beograd, 401-413.

Rašović Zoran (2006): *Građansko pravo*, Podgorica, 243-264.

Kovačević Kuštrimović Radmila, Lazić Miroslav (2008): *Uvod u građansko pravo*, Niš, 207-214.

¹⁵ PZ. čl.191/1.

na zajedničkom imanju, rad u zanatskoj radnji ili kancelariji za pružanje intelektualnih usluga i sl.

Samostalni rad je rad svakog vanbračnog partnera pojedinačno, bez učešća drugog partnera, (npr, jedan vanbračni partner je lekar, a drugi advokat, te svako od njih samostalno obavlja svoju delatnost). Neposredan rad je onaj rad koji kao neposredni rezultat ima zaradu, dok posredan rad kao neposredni rezultat nema zaradu, već se takvim radom drugom vanbračnom partneru omogućava ili olakšava sticanje zarade, odnosno sticanje veće zarade (oslobađanjem od rada za obezbeđenjem svakodnevnih životnih potreba, oslobađanjem od rada oko dece i domaćinstva i sl.), gde u oba slučaja dolazi do stvaranja ili povećanja zajedničke imovine. Pod radom se smatra svaka aktivnost, kako ona kojom se doprinosi sticanje nove imovine, tako i aktivnost koja se preduzima za održavanje ili sprečavanje gubitka i štete na postojećoj imovini vanbračnih partnera (ponašanje u domaćinstvu vanbračnih partnera sa pažnjom dobrog domaćina).

Drugi element pojma zajedničke imovine predstavlja postojanje trajnije zajednice života žene i muškarca, između kojih nema bračnih smetnji zbog kojih brak između vanbračnih partnera ne bi mogao biti punovažan.

Zakonodavac ne određuje šta se smatra trajnijom zajednicom života. Smatramo da se radi o pravnom standardu čija sadržina nije bliže određena i daje mogućnost tumačenja sudskoj praksi. Najjednostavnije je vanbračnu zajednicu indentifikovati kao trajniju kada zajednica traje više godina, kada su u zajednici rođena deca, ili kada se utvrdi namera partnera da uspostave dugotrajnost zajedničkog života.

U Obrazloženju Predloga Porodičnog zakona kaže se da period trajanja vanbračne zajednice nije presudan, već namera vanbračnih partnera za trajnošću njihove zajednice. Po tom obeležju vanbračna zajednica treba da liči na brak i da je zasnovana sa namerom da traje neodređeno vreme.¹⁶

Ovaj uslov je osnov za razlikovanje vanbračnih zajednica koje su stabilne, trajnije prirode sa željom da se sa nekim živi, od vanbračnih zajednica koje su prolazne i kratkotrajne i gde je u pitanju zabava, zadovoljavanje strasti i seksualnog nagona.¹⁷

Smatramo da trajanje zajedničkog života ne može da utiče na samo sticanje prava na zajedničku imovinu, jer je relevantna samo činjenica rada vanbračnih partnera koja stvara zajedničku imovinu. Pri tome postoji mogućnost da dugogodišnji rad stvori imovinu većeg obima i da u slučaju kratkotrajnog rada imovina bude mala ili je uopšte ne bude. Ali ako je stečena veća imovina za kratko vreme zajedničkog rada i života vanbračnih partnera nema osnova da se pravo na udeo u tako stečenoj imovini uskrati jednom od partnera samo zato što

¹⁶ Draškić Marija (2005), 163. Panov Slobodan (2014): *Porodično pravo*, Beograd, 147.

¹⁷ Draškić Marija (2005), 137. Panov Slobodan, 128. Ponjavić Zoran (2007): *Porodično pravo*, Kragujevac, 354.

Počuča Milan, Šarkić Nikola (2011): *Porodično pravo i porodično pravna zaštita*, Beograd, 153.

zajednica nije trajala duže vreme. Naime, zajednička imovina se može steći i za kratko vreme zajedničkog života i rada vanbračnih partnera. Zato je nepravično uskratiti pravo na udeo u zajedničkoj imovini jednom partneru pozivanjem na okolnost da zajednica nije trajala duže vreme.¹⁸

Jedno od spornih pitanja u praksi kod postojanja vanbračne zajednice, proističe iz problema vezanih za trenutak početka ili prestanka vanbračne zajednice života.

Ovo iz razloga što imovina koja je stečena pre nastanka zajednice života ili po prestanku zajednice života jeste posebna, a ne zajednička imovina vanbračnih partnera, shodno zajedničkoj odnosno posebnoj imovini supružnika.

Ovaj problem nastaje i zbog nepostojanja registra vanbračnih zajednica, kao i činjenice da se u praksi retko sporazumno raskidaju vanbračne zajednice koje su dugo trajale i u kojima vanbračni partneri imaju zajedničku decu, zajedničku imovinu, zajedničke izdatke i sl. pa prilikom prestanka tih zajednica treba rešavati brojne imovinskoppravne odnose nastale između vanbračnih partnera usled njihovog dugog trajanja

Za imovinskoppravne posledice prestanka vanbračne zajednice, zakonodavac je predvideo ista pravila kao i kod prestanka bračne zajednice.

Primena pravila i nije neophodna u trenutku kada dolazi do zasnivanja vanbračne zajednice.¹⁹

Treba navesti da Porodični zakon pominje zajedničku imovinu a ne zajedničku svojinu, ali na stvarima u zajedničkoj imovini postoji zajednička svojina,²⁰ koja se zakonom definiše kao “svojina više lica na nepodeljenoj stvari, kada su njihovi udeli određivi ali nisu unapred određeni”.²¹

Pojam imovine se često poistovećuje sa pojmom svojine, jer se reč “imovina” uzima kao homonim za razne pojmove,²² kako u teoriji, tako i u praksi. Treba podsetiti da je ovde reč pre svega, o imovini, ne o svojini, jer imovina ima šire značenje budući da osim prava svojine, obuhvata i ostala imovinska prava koja pripadaju jednom licu, (npr. stvarna, obligaciona, nasledna i druga prava). Zatim, reč je o imovini stečenoj u vanbračnoj zajednici koja uživa porodično-pravnu zaštitu i koja je stečena radom vanbračnih partnera.

Zajednička svojina se prostire na stvar u celini. Ovakva zajednička svojina obično se naziva “nepodeljena svojina” jer njihovi udeli nisu određeni ni idealno ni realno, pa se njima ne može raspolagati dok traje režim zajedničke svojine. Kod zajedničke svojine, pravo svojine nije podeljeno, ono pripada svim nosiocima zajedničke svojine.²³ a to su u vanbračnoj zajednici vanbračni partneri.

¹⁸ Isto: Draškić Marija (1988): *Vanbračna zajednica*, Beograd, 177.

¹⁹ Ponjavić Zoran, 147.

²⁰ Stanković Obren, Orlić Miodrag (2001): *Stvarno pravo*, Beograd, 169.

²¹ ZOSPO. čl. 18/2.

²² Gams Andrija, Đurović Ljiljana, 47.

²³ Lazarević Dragoljub (2012): *Komentar zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa*, Beograd, 305.

Najvažnije apsolutno pravo koje ulazi u zajedničku imovinu vanbračnih partnera je pravo svojine.

U imovinu, kao što smo naveli, ulaze i obligaciona prava. To su potraživanja u okviru zajedničke imovine koje po zakonu imaju vanbračni partneri i preuzeti su u cilju vođenja zajedničkog života. I ova prava su nepodeljena kao i stvarna prava u imovini, s tim što pravni izraz nepodeljenosti obligacionih prava može biti samo solidarnost, podrazumevajući pored potraživanja i obaveze u okviru zajedničke imovine.²⁴

Pravni teoretičari prihvataju navedeni pojam zajedničke imovine vanbračnih partnera, uz eventualne dopune koje ne menjaju suštinu pojma, ali doprinose preciznosti u njegovom definisanju.²⁵

3. Nastanak imovine vanbračnih partnera

Imovina vanbračnih partnera može nastati radom u toku trajanja vanbračne zajednice. Naknada za rad (zarada) jeste zajednička imovina. Ali rad vanbračnih partnera ne mora u podjednakoj meri doprinositi sticanju zajedničke imovine tako da se imovina stečena radom smatra zajedničkom i kada je očigledno da je doprinos jednog vanbračnog partnera u njenom sticanju bio nesrazmerno manji ili ga uopšte nije ni bilo.²⁶

Tada se tom vanbračnom partneru dodeljuje u slučaju deobe naknada u novcu prema vrednosti njegovog udela, ali je moguće dokazivati da rad jednog vanbračnog partnera nije doprineo sticanju zajedničke imovine i tada partner nema nikakva prava na tu imovinu.

Takođe i prihodi od zajedničke imovine ulaze u imovinsku masu vanbračnih partnera. Prihodi mogu da budu rezultat zajedničkog rada (npr. plodovi prirode i dr, nastali radom u šumi ili poljoprivrednom zemljištu i sl.) a mogu biti i bez rada (npr. kamata na uštedeni novac uložen u banku, zakupnina za izdatu nepokretnost, pravo na dividendu od akcija koje izdaju akcionarska društva i dr.).

Prihodi od posebne imovine ako su ostvareni radom oba vanbračna partnera ulaze u zajedničku imovinu, u suprotnom, prihodi od posebne imovine ostvareni *isključivim radom partnera-vlasnika* predstavljaju njegovu posebnu imovinu.

Ako na primer jedan partner ima vinograd koji je njegova posebna imovina, plodovi prirode ostvareni radom partnera nevlasnika ili radom oba partnera

²⁴ Gams Andrija, Đurović Ljiljana, 47.

²⁵ Ponjavić Zoran, 374, Panov Slobodan, 147, Draškić Marija (2005), 395, Počuča Milan, Šarkić Nebojša, 153, Kovaček Stanić Gordana, 184-188.

²⁶ Ako npr. vanbračna partnerka radi na više radnih mesta i maksimalno se zalaže u svom radu, a drugi partner vreme provodi pijujući kafu po restoranima sa prijateljima, zarada partnerke je zajednička imovina oba vanbračna partnera.

jesu zajednička imovina, ali ukoliko su plodovi ostvareni *isključivim radom partnera-vlasnika, onda je to njegova posebna imovina.*

Ali ako oba vanbračna partnera u vanbračnu zajednicu unesu svoju posebnu imovinu, nekretnine (npr. stanove), i odluče da žive u jednom stanu, dok drugi stan izdaju, prihodi od izdavanja stana ulaze u posebnu imovinu vlasnika stana koji se izdaje i na tom stanu drugi partner nema nikakva prava a ni obaveze. Tako se posebna imovina tog vanbračnog partnera uvećava, dok vanbračni partneri stanuju besplatno u stanu drugog partnera, čija se imovina ne uvećava, već suprotno-umanjuje zbog upotrebe za zajedničko stanovanje.

Da do toga ne bi dolazilo smatramo da navedeni propis Porodičnog zakona treba izmeniti tako da prihodi od zajedničke imovine ulaze u zajedničku imovinu bez obzira da li su nastali radom ili su nastali iz same imovine.

Zajednički rad može se smatrati jednim od originarnih načina sticanja zajedničke imovine.

Zajednička imovina može nastati i igrama na sreću. "Imovina stečena igrom na sreću u toku trajanja zajednice života u braku predstavlja zajedničku imovinu, osim ako supružnik koji je ostvario dobitak ne dokaže da je u igru uložio posebnu imovinu".²⁷ Zakonska formulacija upućuje na to da je dobitak u igrama na sreću po pravilu zajednička imovina, a posebna je imovina ako vanbračni partner dokaže da je u igru uložena posebna imovina. Takva formulacija može da stvori problem, koja je imovina (posebna ili zajednička) uložena u dobitak, jer se najčešće kod igara na sreću ulažu mali iznosi novca, koji takođe najčešće potiče iz posebne imovine vanbračnih partnera. Zakonska formulacija bi bila preciznija da je zakonodavac naveo da je dobitak u igri na sreću zajednička imovina, a izuzetno, posebna imovina ako je vanbračni partner (srećni dobitnik) u igru uložio svoju posebnu imovinu. Ovo iz razloga što je teško dokazati izvor novca uloženog u igre na sreću.

Drugi problem koji može da nastane u vezi ostvarivanja dobitka, jeste taj što postoji realna mogućnost da vanbračni partner (srećni dobitnik) ne obavesti drugog partnera o dobitku i time ga uskrati za deo dobitka. Prema Zakonu o igrama na sreću: "Državna lutrija Srbije može objaviti indentitet dobitnika samo uz njegovu predhodnu saglasnost"²⁸.

Takođe, prema Zakonu o igrama na sreću, predviđeno je da se igrama na sreću ne smatraju igre koje se priređuju pred javnošću, u kojima se takmiči u znanju i veštini iz različitih oblasti jedan ili više unapred kvalifikovanih učesnika, pri čemu krajnji ishod zavisi isključivo od postignutih rezultata iz zadate oblasti.²⁹ Stoga dobit ostvarena u nekom kvizu znanja i veština ne ulazi u zajedničku imovinu vanbračnih partnera.

²⁷ PZ. čl.172. Ova odredba se odnosi i na vanbračne partnere.

²⁸ Zakon o igrama na sreću Republike Srbije (u daljem tekstu ZIS), čl.33/5. *Službeni glasnik Republike Srbije*, 88/2011, 93/2012.

²⁹ ZIS, čl. 2/2.

U Porodičnom zakonu se posebno predviđa i nastanak zajedničke imovine na osnovu prava intelektualne svojine. "Imovina stečena korišćenjem prava intelektualne svojine u toku trajanja zajednice života u braku predstavlja zajedničku imovinu".³⁰

To znači da imovinska prava autora, npr. prava na ekonomsko iskorišćavanje dela, predstavljaju zajedničku imovinu vanbračnih partnera. Isto se odnosi i na prava iz industrijske svojine (pravo na pronalazak, pravo na dizajn i pravo na žig)

Zakonodavac je u porodičnom pravu pošao od pretpostavke da postoji jednak doprinos oba partnera u sticanju prava intelektualne svojine, mada to ne mora biti slučaj.³¹ Smatramo da je doprinos vanbračnog partnera - tvorca dominantan, dok doprinos drugog partnera može biti npr. u snažnoj umetničkoj, intelektualnoj inspiraciji i svakoj podršci u stvaranju dela drugog partnera ili obezbeđenju osnovnih egzistencijalnih potreba autoru dela, prilikom stvaranja dela, što je minimalni doprinos u sticanju zajedničke imovine. Moguće je i da vanbračni partner svojim ponašanjem u zajednici života sa tvorcem dela (npr. stalnim svađama i pretnjama) stvori takav ambijent u kome je znatno otežan bilo kakav intelektualni rad, kreativnost ili inspiracija i tada takav partner ne bi trebalo da ima bilo kakvo pravo na udeo u ostvarenoj imovini. Smatramo da je najvažnije stvoriti intelektualno delo i da prava intelektualne svojine treba da budu deo posebne imovine tvorca predmeta prava intelektualne svojine, jer je najčešće udeo u ostvarenoj imovini drugog partnera neznatan, mada drugi partner može u slučaju spora suprotno dokazivati.

Ostali načini nastanka imovine vanbračnih partnera nisu posebno regulisani u Porodičnom zakonu. Primera radi zajednička imovina može nastati na stvarima koje su nabavljene iz zajedničke imovine (npr. iz zajedničke ušteđevine bude kupljena neka pokretna ili nepokretna stvar) ili zamenom stvari iz zajedničke imovine za neku drugu stvar. Zatim imovina može nastati od naknada koje su po raznim osnovama dobijene za stvari iz zajedničke imovine (naknada štete, naknada za eksproprijisanu nepokretnost, suma osiguranja za uništenu ili oštećenu stvar itd).

Treba napomenuti i da se zajednička imovina partnera može steći i ugovorom o doživotnom izdržavanju ako oba partnera učestvuju u davanju izdržavanja bez obzira što je samo jedan od njih u ugovoru označen kao davalac izdržavanja.

³⁰ PZ. čl. 173. Ova odredba se odnosi i na vanbračne partnere.

³¹ PZ. čl. 180/2. gde se kaže: "pretpostavlja se da su udeli supružnika u zajedničkoj imovini jednaki".

4. Upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom

Posebnom imovinom svaki vanbračni partner samostalno upravlja i raspolaze,³² stim što upravljanje i raspolaganje može preneti na drugog partnera ili treće lice.

To znači da partner sa svojom posebnom imovinom može sklapati sve pravne poslove. Jedino ograničenje u raspolaganju posebnom imovinom predviđeno je u slučaju da zajednička imovina nije dovoljna za podmirenje tekućih potreba zajedničkog domaćinstva (nabavka potreba za domaćinstvo, plaćanje komunalnih usluga, nabavka obuće i odeće, itd). Tada se radi njihovog zadovoljavanja moraju angažovati i posebne imovine vanbračnih partnera“.

Kod zajedničke imovine vanbračni partneri ne mogu individualno upravljati i raspolagati zajedničkom imovinom. Na stvarima i pravima koje ulaze u pomenutu imovinu, udeli vanbračnih partnera nisu određeni. Svojijska i tražbena prava vanbračnih partnera, dok zajednička imovina postoji, ostvaruju se samo kao celina, nepodeljeno, na sve ono što je stečeno radom u toku trajanja zajedničkog života. Zato se ni jedan zajedničar ne može smatrati sopstvenikom navedene imovine³³ i sa njom ne može samostalno upravljati i raspolagati.

Kako delovi nisu unapred određeni (ali su određivi) ne zna se na koji deo zajedničke stvari se odnosi pravo svojine - imovine, te zajedničari (vanbračni partneri) ne mogu raspolagati svojim neutvrđenim udelom, ne mogu ga opteretiti niti ga se mogu odreći pravnim poslom među živima.³⁴ Izuzetak je učinjen iz praktičnih razloga, za raspolaganje za slučaj smrti, jer se tako omogućava partneru da može uvek rasporediti svoj udeo u zajedničkoj imovini.

Zakonodavac je predvideo da “Supružnik ne može raspolagati svojim udelom u zajedničkoj imovini niti ga može opteretiti pravnim poslom među živima.”³⁵

Zato, zajedničkom imovinom vanbračni partneri upravljaju i raspolazu zajednički i sporazumno.³⁶

Smatramo da je tačnije navesti, da se ovo pravo vrši sporazumno jer naziv” sporazumno” sadrži po prirodi stvari zajednički način vršenja prava koja nastaju iz zajedničke imovine. Takođe termin “sporazumno” nužno znači ravnopravnost pravnih subjekata u donošenju odluka o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom.

³² PZ. Zajednička imovina vanbračnih partnera čl.191/2. u vezi sa Upravljanjem i raspolaganjem posebnom imovinom supružnika, čl. 169. koji kaže da svaki supružnik samostalno upravlja i raspolaze svojom posebnom imovinom.

³³ Isto: Draškić Marija (2005), 400.

³⁴ Dejstvo pravnog posla ne nastupa za života jednog ugovornika, ali može nakon njegove smrti. Testamentom može vanbračni partner raspolagati svojim udelom u zajedničkoj imovini.

³⁵ PZ. čl.174/3 u. vezi čl.191/2.

³⁶ PZ. čl.174/1. u vezi čl.191/2.

Moguće je ugovoriti da samo jedan vanbračni partner upravlja ili raspolaze celokupnom imovinom ili delom zajedničke imovine. Ako drugačije nije ugovoreno, upravljanje obuhvata i raspolaganje u okviru redovnog poslovanja. Smatra se da za poslove redovnog upravljanja uvek postoji saglasnost drugog supružnika.³⁷ To se odnosi na poslove koji su potrebni za održavanje imovine ili podmirivanja tekućih potreba zajedničkog domaćinstva.

Kada dođe do deobe zajedničke imovine vanbračnog partnera i utvrđivanje njihovih udela onda se može udelima raspolagati i udeli se mogu opteretiti.³⁸

U vezi upravljanja i raspolaganja imovinom može se postaviti i pitanje korišćenja zajedničke imovine, tj. upotreba stvari i pribiranje plodova i drugih prihoda iz zajedničke imovine. Vanbračni partner može da koristi zajednička dobra u imovini u većoj meri iako privređuje manje i prema tome udeo u zajedničkoj imovini mu je manji. Međutim, realizacija korišćenja prema veličini udela dolazi u obzir tek kad dođe do deobe. Deobom, tj. određivanjem udela u zajedničkoj imovini prestaje režim zajedničke imovine i uspostavlja se režim posebne imovine, odnosno utvrđuje se suvlasnički ili supoverilački udeo svakog partnera u zajedničkoj imovini.³⁹

Vanbračni partneri se ne mogu unapred odreći prava da učestvuju u upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom, ali se mogu sporazumeti da vršenje ovih prava uredi onako kako to njima najbolje odgovara. Akte upravljanja i raspolaganja mogu obavljati lično, mogu se dogovoriti da upravljanje i raspolaganje vrši samo jedan od njih ili se sporazumeti da te poslove poveri trećem licu kao punomoćniku

Ako u vezi upravljanja i raspolaganja zajedničkom imovinom između partnera dođe do nesaglasnosti i sporova, rešenje spora se može tražiti jedino u deobi zajedničke imovine.

5. Ugovorni imovinski režim

Imovinsko bračno pravo Srbije poznaje ugovorni imovinski režim.

Budući da je izjednačen pravni status bračnih i vanbračnih partnera u imovinskoj sferi u okviru porodičnog prava,⁴⁰ to znači da vanbračni partneri mogu

³⁷ PZ. čl. 174/2. u vezi čl.191/2. Poslovi koji ne spadaju u redovno upravljanje odnose se npr. na veće popravke stvari, promenu namene stvari, davanje stvari u zakup i sl.

³⁸ Vanbračni partner može da realizuje pravo na raspolaganje i opterećenje zajedničke imovine tako što će iz te imovine utvrditi suvlasnički odnosno supoverilački udeo ili steći sopstvenu - posebnu imovinu realnom ili civilnom deobom. Takođe, testamentom može vanbračni partner raspolagati svojim udelom u zajedničkoj imovini i pre deobe, ali samo u meri u kojoj neće biti povređen udeo u zajedničkoj imovini drugog vanbračnog partnera..

³⁹ Videti: PZ. Deoba zajedničke imovine supružnika, čl. 177. u vezi čl. 191./ 2.

⁴⁰ PZ. čl.191/2. Naravno, njihov položaj izvan porodičnog prava nije isti, budući da vanbračna zajednica ne nastaje pred državnim organom. Tako npr. vanbračna zajednica ne pro-

svoje imovinske odnose urediti putem ugovora kao i supružnici.⁴¹ i tako sami urediti njihove imovinske odnose.

To znači da mogu odrediti imovinski režim koji žele i da isključe zakonski režim zajedničke imovine i uvedu ugovorni režim zajedničke imovine (npr. da se odluče za režim odvojenosti imovina, režim susvojinje, ili da kombinuju režim zajedničke i posebne imovine).

Takođe, vanbračni partneri su slobodni da zaključuju sve pravne poslove koji se tiču njihove posebne imovine (npr. ugovor o prodaji, razmeni, poklonu, doživotnom izdržavanju itd.), ali i skoro sve one ugovore koji se odnose na režim zajedničke imovine supružnika (npr. "bračni ugovor", ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom, ugovor o deobi zajedničke imovine itd.). Međutim, budući da se na imovinske odnose vanbračnih partnera koji nisu uređeni Porodičnim zakonom primenjuju odredbe zakona kojim se uređuju obligacioni odnosi, to se na vanbračne partnere primenjuje odredba o slobodi ugovaranja koja važi i za obligacione odnose.⁴²

Ova sloboda nije ograničena samo normama obligacionog prava, budući da je vanbračnim partnerima zabranjeno zaključivanje ugovora koji su suprotni i imperativnim normama porodičnog prava.⁴³

Posebna zakonska odredba o ovim odnosima nalazi se u Zakonu o obligacionim odnosima,⁴⁴ gde se predviđa da će se odredbe ovog zakona primenjivati, osim na obligacionopravne ugovore i na druge ugovore i pravne poslove (npr. vanbračne ugovore), osim ako nije izričito drukčije određeno.

Ali ugovori koje zaključče vanbračni partneri nisu ugovori kao i svaki drugi ugovori obligacionog prava. Ovde se ne radi o običnim ugovorima građanskog, obligacionog prava, već su oni podvrgnuti posebnim ograničenjima, budući da su strane ugovornice specifični subjekti- lica u vanbračnoj zajednici (vanbračni partneri). Takođe, vanbračna zajednica je institucija sa posebnim društvenim značajem, slično bračnoj zajednici.⁴⁵

izvodi statusna dejstva koja se odnose na ime, državljanstvo, poslovnu sposobnost i dr. Vanbračni partneri se ne mogu uzajamno nasledivati.

⁴¹ PZ. čl.191/2.kaže: Na imovinske odnose vanbračnih partnera shodno se primenjuju odredbe zakona o imovinskim odnosima supružnika. Čl. 171/2. kaže: „ Supružnici mogu bračnim ugovorom drugačije urediti svoje imovinske odnose“. Na imovinske odnose vanbračnih partnera koji nisu uređeni ugovorom, primenjuju se pravila o njihovoj posebnoj i zajedničkoj imovini.

⁴² ZOO čl.10. kaže „ Strane u obligacionim odnosima su slobodne u granicama prinudnih propisa, javnog poretka i dobrih običaja, da svoje odnose uredi po svojoj volji“.

⁴³ Npr.vanbračni partneri ne mogu zaključivati ugovor kojim se jedan vanbračni partner unapred odriče prava na zakonsko izdržavanje, odriče prava na opoziv ugovora o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom itd.

⁴⁴ Videti: ZOO.čl. 25/1. i čl. 25/3.

⁴⁵ Videti: Prava i dužnosti vanbračnih partnera ličnog, ličnoimovinskog i imovinskog karaktera u porodičnom pravu.

Strane ugovornice su specifični subjekti (vanbračni partneri), što uslovljava opreznost i neku vrstu zaštite slabijeg partnera u većoj meri nego kada se radi o ugovornim odnosima između lica kod kojih ne postoje lični odnosi. Odnos vanbračnih partnera kao ugovornih strana nije, po pravilu, odnos suprostavljenih strana koje su se slučajno našle na tržištu, već odnos dveju strana sa zajedničkim ciljem (zajedničkim životom). Stoga se ugovori koje zaključuju moraju uskladiti sa njihovim pravima i obavezama koje imaju u vanbračnoj zajednici.

Postoji mišljenje da su neki ugovori protivni prirodi braka, pa ih zato supružnici (mi dodajemo i vanbračni partneri) ne bi mogli zaključivati, iako nisu protivni zakonu. Kao primer navode se ugovori o ostavi, posluži i zalozi. Dalje se navodi da je "priroda bračnih odnosa supružnika takva da oni, po pravilu, žive zajedno, a navedeni ugovori podrazumevaju geografsku distancu između ugovornih strana"⁴⁶.

Smatramo da vanbračni partneri mogu zaključivati sve dozvoljene ugovore i njima zasnivati prava i obaveze kao i sva druga lica. Ni pravna priroda vanbračne zajednice, ni činjenica da vanbračni partneri žive zajedno ne predstavlja prepreku da se zakluče ugovori koji su u saglasnosti sa zakonom. Ovo iz razloga što se u pozitivnom pravu ne određuje kada vanbračni partneri mogu biti subjekti ugovornog prava, a kada to ne mogu. To se naravno odnosi i na ugovore o ostavi, posluži i zalozi. Smatramo da se ugovori vanbračnih partnera moraju zaključivati imajući u vidu imperativnost normi kojima se reguliše vanbračna zajednica i određuje njena sadržina⁴⁷. Vanbračni partneri prilikom zaključenja ugovora moraju poštovati prinudne propise, javni poredak, dobre običaje i moralne norme građanskog i porodičnog prava.

Pored bračnog ugovora, Porodični zakon pominje ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom i ugovor o poklonu.⁴⁸ Lako je приметiti da pomenuta i regulisana tri ugovora ne mogu da zadovolje potrebu za regulisanjem brojnih ugovora koje vanbračni partneri mogu zaključiti povodom njihove imovine

6. Zaključak

Porodični zakon, imovinske odnose u vanbračnoj zajednici reguliše u okviru pravila o imovinskim odnosima u braku. To znači da se na imovinske odnose vanbračnih partnera shodno primenjuju sve zakonske odredbe o imovinskim odnosima supružnika.

Budući da su supružnici jednaki i potpuno ravnopravni u međusobnim porodičnim imovinskim odnosima, to uključuje i jednakost i ravnopravnost

⁴⁶ Ponjavić Zoran, 366.

⁴⁷ Tako npr. vanbračni partneri ne mogu zaključivati ugovore kojima se unapred odriču prava koja im po ovom zakonu pripadaju (prava na deobu, na udeo u zajedničkoj imovini i dr).

⁴⁸ Videti: PZ. Bračni ugovor, čl.188. Ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom, čl.189. Ugovor o poklonu čl.190.

vanbračnih partnera u njihovim porodičnim imovinskim odnosima, te se isključuje ili svodi na minimum iskorišćavanje i ekonomska nadmoć jednog partnera nad drugim.

Odredbe Porodičnog zakona regulišu samo osnovne odredbe o zajedničkoj imovini vanbračnih partnera, što pred pomenute subjekte stavlja brojne zahteve u pogledu saznavanja sadržine pravnih normi porodičnog prava i zahteve u pogledu usklađivanja njihovog ponašanja saglasno normama porodičnog prava. Zato bi trebalo ovu materiju detaljnije regulisati, uočiti nedostatke i predložiti praktična rešenja, koja odgovaraju stvarnosti, a što smo mi učinili u predhodnim redovima.

Pozitivna strana Porodičnog zakona ogleda se u tome, što je zakon omogućio vanbračnim partnerima izbor osnovnih modela imovinskih režima (zakonski ili ugovorni imovinski režim), što odavno postoji u većini evropskih država.

Institutom zajedničke imovine ograničava se pravo svojine sadržano u imovini, budući da ova imovina sadrži ograničenja u pogledu prava njenog vršenja, jer su delovi titulara imovine neopredeljeni. Zatim, dopuštenost postojanja zajedničke imovine, predviđena je za tačno određena lica (vanbračne partnere) i u određenim slučajevima (slučajevi nastanka zajedničke imovine). Vanbračni partneri iako samostalni subjekti prilikom prava držanja i korišćenja zajedničkom imovinom, nisu slobodni pri odlučivanju o pravu raspolaganja i opterećenja ovom imovinom, jer se u tim slučajevima traži saglasnost drugog partnera. Takođe, ograničenja kod pomenutih prava proističu i iz imperativnih normi koje se tiču ličnih, ličnoimovinskih i imovinskih odnosa vanbračnih partnera. Zato bi ova zajednička imovina trebala da predstavlja susvojinu vanbračnih partnera, gde bi delovi titulara- suvlasnika bili alikvotno određeni, sa pretpostavkom o jednakim udelima, ako se suprotno ne ugovori.

Imovina vanbračnih partnera je pravna ustanova svoje vrste, što je čini različitim od drugih sličnih ustanova. Radi toga, u praksi i u porodičnopravnoj teoriji pomenuta imovina mora da se proučava u širem kontekstu ne samo porodičnog, već građanskog, stvarnog i obligacionog prava, prilagođena nužnosti postojanja ličnih odnosa u ovoj zajednici.

Literatura

- Gams Andrija, Đurović Ljiljana (1985): *Bračno i porodično imovinsko pravo*, Beograd
- Draškić Marija (2005): *Porodično pravo i prava deteta*, Beograd
- Draškić Marija (1988): *Vanbračna zajednica*, Beograd
- Kovačević Kuštrimović Radmila, Lazić Miroslav (2008): *Uvod u građansko pravo*, Niš
- Kovačević Stanić Gordana (2014): *Porodično pravo*, Novi Sad
- Lazarević Dragoljub (2012): *Komentar Zakona o osnovama svojinskopravnih odnosa*, Beograd
- Panov Slobodan (2014): *Porodično pravo*, Beograd
- Ponjević Zoran (2007): *Porodično pravo*, Kragujevac
- Počuča Milan, Šarkić Nebojša (2011): *Porodično pravo i porodično pravna zaštita*, Beograd
- Rašković Zoran (2006): *Građansko pravo*, Podgorica
- Stojanović Dragoljub, Antić Oliver (2004): *Uvod u građansko pravo*, Beograd
- Stanković Obran, Orlić Miodrag (2001): *Stvarno pravo*, Beograd

Zakonodavstvo

- Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 98/2006.
- Porodični zakon Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 18/2005, 72/2011, 6/2015.
- Zakon o igrama na sreću Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 88/2011, 93/2012.
- Zakon o nasleđivanju Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 46/95, 101/2003 - odluka USRS i 6/2015.
- Zakon o osnovama svojinskopravnih odnosa, *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 6/80, 36/90, *Službeni list Savezne Republike Jugoslavije*, 29/96, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 115/05.
- Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ, 57/89, *Službeni list Savezne Republike Jugoslavije*, 31/93 i *Službeni list Srbija i Crna Gora*, 1/2003, Ustavna povelja.

Sudska praksa

- UPUTSTVO o rešavanju odnosa koji nastaju u vezi sa vanbračnim zajednicama, Savezni vrhovni sud, "Pravni život", br.12/54.

Original scientific paper

Received 29.05.2017.

Approved 05.09.2017.

THE PROPERTY OF UNMARRIED PARTNERS

The subjects of this paper are the property and the property relations between unmarried partners during their co-existence. Our law recognizes two property regimes for unmarried partners in terms of property relations: specific and common property regime and contractual property regime. Scientifically, the paper analyses the following topics related to property regime: the concept, the formation, management and disposition of common property and contractual property regime of unmarried partners, as well as the legal aspects of property relations between them. Due to this fact, the method utilised for this research is a legal method. It is used for the analysis of the legal norms that regulate the legal matter.

The paper refers to the positive law that regulates the abovementioned property (de lege lata) and the future law related to the property of unmarried partners (de lege ferenda). In addition to the positive legal norms, this paper presents the aspects of the science of law regarding the property of unmarried partners. Based on the research it has become evident that the positive law regulates only the basic provisions concerning this property, which raises a number of issues regarding the implementation of legal provisions on the property of unmarried partners in everyday life.

Keywords: *concept, origin, the management and disposition of common property and contractual property regime of unmarried partners.*